

रजिस्ट्री सं. डी-221

Price : Rs. 4-00

REGISTERED NO. D-221

रजिस्टरी नं. : डी-221

भारत का राजपत्र

The Gazette of India

ਭਾਰਤ ਦਾ ਗੱਜ਼ਟ

असाधारण

EXTRAORDINARY

अਸाधारण

भाग XIV - अनुभाग - 1

PART - XIV - SECTION - 1

भाग - XIV - अनुभाग - 1

प्राधिकार से प्रकाशित

PUBLISHED BY AUTHORITY

ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ

सं. 2] नई दिल्ली, वीरवार, 5 दिसम्बर, 2002 /14 माघ, 1924 (शक) [खण्ड XII]

No. 2] NEW DELHI, THURSDAY, DECEMBER 5, 2002 /14 AGRAHAYNA 1924 (SAKA) [VOL. XII]

नं : 2] नई दिल्ली, वीरवार, 5 दिसम्बर, 2002 /14 ਮੁਹਰ 1924 (ਸ਼ਕ) [ਜਿਲਦ-XII]

विधि और न्याय मन्त्रालय

(विद्यायी विभाग)

नई दिल्ली, वीरवार, 5 दिसम्बर, 2002/14 माघ, 1924(शक)

(1) प्रोटैक्सन आफ ਹੁਮਨ ਰਾਈਟਸ ਏਕਟ, 1993 (2) ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿਕੁਅਰਟੀ ਏਕਟ, 1980 ਔਰ (3) ਨੈਸ਼ਨਲ ਥਰਮਲ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈਡਰੋਇਲੈਕਟਰਿਕ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਔਰ ਦ ਨੋਰਥ-ਈਸਟਰਨ ਇਲੈਕਟਰਿਕ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਏਕੂਜ਼ੀਸ਼ਨ ਔਰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਆਫ ਪਾਵਰ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮਜ਼) ਏਕਟ, 1993 ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾ਷ਟਰਪਤਿ ਕੇ ਪ੍ਰਧਿਕਾਰ ਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਯੇ ਜਾਤੇ ਹਨ ਔਰ ਪ੍ਰਾਧਿਕ੃ਤ ਪਾਠ (ਕੇਨ੍ਦ੍ਰੀਧ ਵਿਧਿ) ਅਧਿਨਿਯਮ, 1973 (1973 ਕਾ 50) ਕੀ ਧਾਰਾ 2 ਕੇ ਖਣਡ (ਕ) ਕੇ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਮੌਂ ਤਨਕੇ ਪ੍ਰਾਧਿਕ੃ਤ ਪਾਠ ਸਮਝੇ ਜਾਏਗੇ।

MINISTRY OF LAW AND JUSTICE

(LEGISLATIVE DEPARTMENT)

NEW DELHI, THURSDAY, DECEMBER 5, 2002/AGRAHAYNA 14, 1924 (SAKA)

The translations in Punjabi of (1) The Protection of Human Rights Act, 1993 (2) The National Security Act, 1980 (3) The National Thermal Power Corporative Limited, the National Hydroelectric Power Corporation Limited (Acquistion and Transfer of Power Transmission systems) Act, 1993 are hereby published under the authority of the President and shall be deemed to be the authoritative text thereof in Punjabi under clause (a) of section 2 of the Authoritative Texts (Central Laws) Act, 1973 (50 of 1973).

ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਆਂ ਮੰਚਾਲਾ (ਵਿਧਾਨ ਵਿਭਾਗ)

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਵੀਰਵਾਰ, 5 ਦਸੰਬਰ, 2002/14 ਮੁਖਰ, 1924 (ਸ਼ਕ)

(1) ਪ੍ਰੈਟੈਕਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ, 1993 (2) ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿਕਉਰਟੀ ਐਕਟ, 1980 ਅਤੇ (3) ਨੈਸ਼ਨਲ ਬਰਮਲ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ, ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈਡਰੋਇਲੈਕਟਰਿਕ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ ਅਤੇ ਨੋਰਯ-ਈਸਟਰਨ ਇਲੈਕਟਰਿਕ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਡ (ਐਕੁਜੀਸ਼ਨ ਐਂਡ ਟਰਾਂਸਫਰ ਆਫ਼ ਪਾਵਰ ਟਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਸਿਸ਼ਟਮਜ਼) ਐਕਟ, 1993 ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਸੱਤਾ ਅਧੀਨ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੱਤਾਯੁਕਤ ਪਾਠ (ਕੇਂਦਰੀ ਕਾਨੂੰਨ) ਐਕਟ, 1973 (1973 ਦਾ 50) ਦੀ ਧਾਰਾ 2 ਦੇ ਖੰਡ (ੳ) ਅਧੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾਯੁਕਤ ਪਾਠ ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ।

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਐਕਟ, 1993

(1994 ਦਾ 10)

[14 ਮਈ, 2002 ਤੱਕ ਸੋਧੇ ਅਨੁਸਾਰ]

[8 ਜਨਵਰੀ, 1994]

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚੰਗੇਰੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਲਈ, ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ
ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ
ਗਠਨ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੱਲਕ ਰੱਖਦੇ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸੰਗਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਲਈ
ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਐਕਟ।

ਭਾਰਤ ਗਣਰਾਜ ਦੇ ਚੁਤਾਲੀਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਐਕਟ ਬਣੇ :-

ਅਧਿਆਏ I

ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ

ਸੰਖੇਪ ਨਾਮ, ਵਿਸਤਾਰ
ਅਤੇ ਅੰਤਰਾਲ

- (1) ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਐਕਟ, 1993 ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।
- (2) ਇਸ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਤੇ ਹੈ :

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉਥੋਂ ਤਕ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ
ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ I ਜਾਂ ਸੂਚੀ III ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਉਸ ਰਾਜ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਇੰਦਰਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ
ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

(3) ਇਹ 28 ਸਤੰਬਰ, 1993 ਨੂੰ ਨਾਫਜ਼ ਹੋਇਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ।

- (1) ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਰਵੇਂ ਨ ਲੋੜੇ—

(ਉ) ‘‘ਸ਼ਸਤਰਪਾਰੀ ਸੈਨਾਵਾਂ’’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਜਲ, ਬਲ ਅਤੇ ਹਵਾਈ
ਸੈਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸੰਘ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਸਤਰਪਾਰੀ ਸੈਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ
ਹਨ;

(ਅ) ‘‘ਚੇਅਰਪਰਸਨ’’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ, ਜਿਹੀ ਕਿ
ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ;

(ਇ) ‘‘ਕਮਿਸ਼ਨ’’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਾਰਾ 3 ਅਧੀਨ ਗੱਠਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ
ਕਮਿਸ਼ਨ;

(ਈ) ‘‘ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ’’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਅੰਤਰ-
ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਵੇਨੈਂਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮੇਏ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਫਜ਼ਕਰਨ
ਯੋਗ, ਵਿਅਕਤੀ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਸੁਤੰਤਰਤਾ, ਸਮਤਾ ਅਤੇ ਗੌਰਵ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ
ਅਧਿਕਾਰ;

(ਹ) ‘‘ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤ’’ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਾਰਾ 30 ਅਧੀਨ ਉਲਿਖੱਤ ਮਨੁੱਖੀ
ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤ;

(ਕ) 'ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਵੇਨੈਂਟ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ 16 ਦਸੰਬਰ, 1966 ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੀ ਮਹਾਂ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਸਿਵਲ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਵੇਨੈਂਟ, ਅਤੇ ਆਰਥਕ, ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਵੇਨੈਂਟ;

(ਖ) 'ਮੈਂਬਰ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ;

(ਗ) 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1992 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਧੀਨ ਗੱਠਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ;

(ਘ) 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 338 ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਕਮਿਸ਼ਨ;

(ਙ) 'ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਐਕਟ, 1990 ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਅਧੀਨ ਗੱਠਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ;

(ਚ) 'ਅਧਿਸੂਚਨਾ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਅਧਿਸੂਚਨਾ;

(ਛ) 'ਮੁਕੱਰਰ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਰਰ;

(ਜ) 'ਲੋਕ ਸੇਵਕ' ਦਾ ਉਹੀ ਮਤਲਬ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

(ਝ) 'ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਧਾਰਾ 21 ਅਧੀਨ ਗੱਠਤ ਰਾਜ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ;

(2) ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਨੂੰਨ ਪ੍ਰਤੀ ਹਵਾਲੇ ਦਾ ਅਰਥ, ਜੋ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਫਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਨਾਫਜ਼ ਕਿਸੇ ਤੱਤਸਥਾਨੀ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਪ੍ਰਤੀ ਹਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਧਿਆਏ II

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ 3. (1) ਕੋਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਬੌਡੀ ਗੱਠਤ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗੀ ਦਾ ਗਠਨ। ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਕਾਜਕਾਰ ਕਰੇਗੀ।

(2) ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੇਠ-ਲਿਖਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ :-

(ੳ) ਇਕ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ, ਜੋ ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ;

ਛਾਫ਼ ਮੰਡੇ ਸਿੜੀ ਹੈ (ਅ) ਇਕ ਮੈਂਬਰੀ, ਜੋ ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਜੱਜ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂ ਹੈ। ਇਹ ਛਾਫ਼

(ਇ) ਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਉੱਚ-ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਂ;

(ਸ) ਦੋ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਅਮਲੀ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ।

(3) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਹਿਲਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ, ਧਾਰਾ 12 ਦੇ ਖੰਡ (ਅ) ਤੋਂ (ਛ) ਵਿੱਚ ਉਲੰਖਤ ਕਾਜਕਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਮਝੇ ਜਾਣਗੇ।

(4) ਇਕ ਸਕੱਤਰ-ਜਨਰਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜੋ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਜਕਾਰ ਨਿਭਾਏਗਾ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਜਾਣ।

(5) ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਦਰ-ਮੁਕਾਮ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪੂਰਵ ਪਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਦਫ਼ਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਅਤੇ 4. (1) ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਅਤੇ ਮੁਹਰ ਨਾਲ ਵਰੰਦਰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗਾ:

ਨਿਯੁਕਤੀ।

ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਹਰਿਕ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਹੇਠ-ਲਿਖਿਆ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਰਥਾਤ:-

(ਉ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ - ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ;

(ਅ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਦਾ ਸਪੀਕਰ - ਮੈਂਬਰ;

(ਇ) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦਾ ਇਨਚਾਰਜ ਮੰਤਰੀ - ਮੈਂਬਰ;

(ਸ) ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ - ਮੈਂਬਰ;

(ਹ) ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ - ਮੈਂਬਰ;

(ਕ) ਰਾਜ ਸਭਾ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਚੇਅਰਮੈਨ - ਮੈਂਬਰ:

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿ ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਤਮਾਨ ਜੱਜ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਰਤਮਾਨ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਭਾਰਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਹੋਰਵੇਂ ਨਹੀਂ।

(2) ਕਿਸੇ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵਾ ਕਿਸੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਕਾਰਨ, ਨਾਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ 5. (1) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਹਟਾਇਆ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਕਦਾਚਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਜਾਣ ਤੇ, ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨਾਲਿਤ ਮੁਕੱਰਰ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ

ਜਾਂਚ ਤੇ, ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇਸ ਰਿਪੋਟ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਸਕੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ,—

(ੳ) ਦੀਵਾਲੀਆ ਨਿਆਂ-ਨਿਰਣਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ; ਜਾਂ

(ਅ) ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਅਉਧ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕਰਤੱਥਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੇਡਨਕ ਨਿਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਵੇ; ਜਾਂ

(ੰ) ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਦੁਰਬਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇ; ਜਾਂ

(ਸ) ਉਹ ਵਿਗੜ-ਚਿੱਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਵਾਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਐਲਾਨ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ; ਜਾਂ

(ਹ) ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਸਿੱਧੇਸ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕੈਦ ਦਾ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ 6. (1) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਅਉਧ ਤੱਕ ਜਾਂ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਕਰ ਲਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਅਉਧ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਅਉਧ ਲਈ ਮੁੜ-ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੋਵੇਗਾ:

ਪਰੰਤੂ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਹੁਦਾ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਨ ਰਹਿਣ ਤੇ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਨਿਯੋਜਨ ਲਈ ਅਪਾਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ 7. (1) ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੀ ਮੌਤ, ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰਵੇਂ, ਉਸ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਅਜਿਹੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਕਾਜਕਾਰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੱਕ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਭਾਉਣਾ। ਅਖਤਿਆਰਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

(2) ਜਦ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਗੈਰ-ਹਜ਼ਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕਾਜਕਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰਥ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ, ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਨਿਯੋਗ ਅਖਤਿਆਰਤ ਕਰੇ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੇ ਕਾਜਕਾਰ ਉਸ ਤਰੀਕ ਤੱਕ ਨਿਭਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਆਪਣੇ ਕਰਤੱਥ ਮੁੜ-ਸੰਭਾਲ ਲਵੇ।

ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸ਼ਰਤਾਂ।

8. ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਇਰੀਯੋਗ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਬੰਧਨ ਅਤੇ

ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ :

ਪਰੰਤੂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਬੰਧਨਾਂ ਅਤੇ

ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਲਈ ਅਲਾਭਕਾਰੀ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਆਦਿ ਦਾ
ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ
ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ
ਨਾਜਾਇਜ਼ ਨ ਕਰਨਾ।

ਜਾਬਤੇ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ
ਦੁਆਰਾ ਵਿਨਿਯਮਤ
ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ।

9. ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਜਾਂ
ਉਸ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੁਕਸ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਉਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਹ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ
ਹੋਵੇਗੀ।

10. (1) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਆਪਣੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ

ਠੀਕ ਸਮਝੇ।

(2) ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਪਣਾ ਜਾਬਤਾ ਆਪ ਵਿਨਿਯਮਤ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸਭ ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਫੈਸਲੇ, ਸਕੱਤਰ-ਜਨਰਲ ਜਾਂ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ
ਨਮਿੱਤ ਠੀਕ ਤੌਰ ਤੇ ਅਖਤਿਆਰਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਫਸਰ
ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲਾ।

11. (1) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਏਗੀ, ਅਰਥਾਤ :-

(ਉ) ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਦੇ ਰੈਂਕ ਦਾ ਇੱਕ ਅਫਸਰ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਕੱਤਰ-
ਜਨਰਲ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ

(ਅ) ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰ ਅਧੀਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੈਂਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ-ਜਨਰਲ ਤੋਂ ਥੱਲੇ
ਦਾ ਨ ਹੋਵੇ ਅਜਿਹਾ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਤਫ਼ਤੀਸੀ ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਫਸਰ ਅਤੇ
ਅਮਲਾ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਜਕਾਰ ਕੁਸਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

(2) ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਮਿੱਤ ਬਣਾਏ ਜਾਣ,
ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਮਲਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜੋ ਉਹ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ।

(3) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ
ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

ਅਧਿਆਏ III

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਜਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਜਕਾਰ।

12. ਕਮਿਸ਼ਨ, ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਸਭ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਕਾਜਕਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ :-

(ਉ) ਸਵੈ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਮਿੱਤ ਕਿਸੇ
ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਰਜੀ ਤੇ -

(i) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ
ਸ਼ਹਿਰੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ; ਜਾਂ

(ii) ਅਜਿਹੀ ਖਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਹੈ,

ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ;

(ਅ) ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਅੱਗੇ ਲੰਬਤ ਕਿਸੇ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਦੂਸ਼ਣ ਪਲਚਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਮੁਦਾਖਲਤ ਕਰਨਾ;

(ਇ) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇ ਕੇ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾ ਦਾ, ਜਿੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਲਾਜ, ਸੁਧਾਰ ਜਾਂ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨਾ;

(ਸ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਲਈ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਤੱਤ ਸਮੇਂ ਨਾਫ਼ਜ਼ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਉਪਬੰਧਤ ਸੁਰੱਖਿਆ-ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਪਰਿਪਾਲਣ ਲਈ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ;

(ਹ) ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਤੰਕਵਾਦ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਭੋਗ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੁਨਾਸ਼ ਉਪਚਾਰੀ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨਾ;

(ਕ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੰਧੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਕ ਪਰਿਪਾਲਣ ਲਈ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨਾ;

(ਖ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੋਜ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ;

(ਗ) ਸਮਾਜ ਦੇ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਨੁਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ, ਸੰਚਾਰ ਮਾਮਿਆਂ, ਵਿਚਾਰ ਗੋਸ਼ਠੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਪਲੱਬਧ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਲਈ ਉਪਲੱਬਧ ਸੁਰੱਖਿਆ-ਉਪਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਨੂੰ ਬੜ੍ਹਾਵਾ ਦੇਣਾ;

(ਘ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨਾ;

(ਙ) ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਕਾਜਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੜ੍ਹਾਵੇ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੇਂ ਜਾਣ।

ਜਾਂਚਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ

13. (1) ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ, ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਜਾਬਤਾ ਦੀਵਾਨੀ ਸੰਘਤਾ, 1908 ਅਧੀਨ ਦਾਵੇ ਦਾ ਵਿਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ : -

(ਉ) ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂੰ ਤੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨਾ;

1908 ਦਾ 5

(ਅ) ਕਿਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਵਾਉਣਾ;

(ਈ) ਹਲਫ਼ੀਆਂ ਬਿਆਨਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਲੈਣਾ;

(ਸ) ਕਿਸੇ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਂ ਉਸਦੀ ਨਕਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨਾ;

(ਹ) ਗਵਾਹਾਂ ਜਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ;

(ਕ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ, ਜੋ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਧਿਕਾਰ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਤੱਤਸਮੇਂ ਨਾਫ਼ਜ਼ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣਾ ਲੋੜਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜਾਂਚ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਲਈ ਕਾਰਾਮਦ ਜਾਂ ਸੁਸੰਗਤ ਹੋਣ, ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 176 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 177 ਦੇ ਅਰਥ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਬੰਦ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

1860 ਦਾ 45

(3) ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਿਮਿੱਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਅਖਤਿਆਰਤ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਫਸਰ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੈਂਕ ਕਿਸੇ ਗਜ਼ਟਿੰਡ ਅਫਸਰ ਤੋਂ ਥੱਲੇ ਦਾ ਨ ਹੋਵੇ, ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਸੰਘਤਾ 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 100 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਉਹ ਲਾਗੂ ਹੋਣ, ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਭਵਨ ਜਾਂ ਥਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਸ ਥਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦਾਖਲ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਪਕੜ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਟੂਕਾਂ ਅਤੇ ਨਕਲਾਂ ਲੈ ਸਕੇਗਾ।

1974 ਦਾ 2

(4) ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਦ ਕੋਈ, ਅਜਿਹਾ ਅਪਰਾਧ, ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 175, ਧਾਰਾ 178, ਧਾਰਾ 179, ਧਾਰਾ 180 ਜਾਂ ਧਾਰਾ 228 ਵਿੱਚ ਵਰਣਤ ਹੈ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਦ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਪਰਾਧ ਗੱਠਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਕਲਮਬੰਦ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਿਵੇਂ ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਸੰਘਤਾ, 1973 ਵਿੱਚ ਉਪਬੰਧਤ ਹੈ, ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਭੇਜ ਸਕੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰਣ ਕਰਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਕਾਇਤ ਸੁਣਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰੇਗਾ ਮਾਨੋਂ ਉਹ ਮਾਮਲਾ ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਸੰਘਤਾ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 346 ਅਧੀਨ ਉਸਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

1860 ਦਾ 45

(5) ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਹਰਿਕ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 193 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 228 ਦੇ ਅਰਥ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 196 ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂਇਕ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਸੰਘਤਾ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 195 ਅਤੇ ਅਧਿਆਏ XXVI ਦੇ ਸਭ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਲਈ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

1860 ਦਾ 45

1974 ਦਾ 2

ਤਫ਼ਤੀਸ਼।

14. (1) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੋਈ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਤਫ਼ਤੀਸੀ ਏਜੰਸੀ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

(2) ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਅਛਸਰ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਦੇ ਤਥੇ –

(ੳ) ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰਵਾ ਸਕੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਕਰ ਸਕੇਗੀ;

(ਅ) ਕਿਸੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣਾ ਲੋੜ ਸਕੇਗੀ; ਅਤੇ

(ਔ) ਕਿਸੇ ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਨਕਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕੇਗੀ।

(3) ਧਾਰਾ 15 ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਅਛਸਰ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀ ਅੱਗੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(4) ਕੋਈ ਅਛਸਰ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮੁਦੱਤ ਅੰਦਰ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਿਮੱਤ ਉਲਿਖੱਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਰਿਪੋਟ ਦੇਵੇਗੀ।

(5) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਉਪ-ਧਾਰਾ (4) ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਿਪੋਟ ਵਿੱਚ ਕੱਥਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਕਢੇ ਗਏ ਸਿੱਟਿਆਂ ਦੇ, ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਦਰੁਸਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਤਸੱਲੀ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ (ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਜਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ), ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਜੋ ਉਹ ਠੀਕ ਸਮਝੇ।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ 15. ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਬਿਆਨ, ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਢੂਠੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਸਿਵਾਏ, ਉਸ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ। ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀਵਾਨੀ ਜਾਂ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤਥੇ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਤਦ ਜਦ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ –

(ੳ) ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਜਵਾਬ-ਦਿਹੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਤੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜਿਆ ਜਾਵੇ; ਜਾਂ

(ਅ) ਜਾਂਚ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਨਾਲ ਸੁੰਗਤ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣਾ ਸੰਭਾਵੀ ਹੈ।

16. ਜੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਕਿਸੇ ਪੜਾਉ ਤੇ, –

(ੳ) ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਆਚਰਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ; ਜਾਂ

(ਅ) ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣਾ ਸੰਭਾਵੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਸੁਣਵਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਾਦਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਜ਼ੀ ਅਵਸਰ ਦੇਵੇਗਾ।

ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਉਥੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗਤਾ ਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾਂ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ IV

ਜਾਬਤਾ

ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ।

17. ਕਮਿਸ਼ਨ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ,—

- (i) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਸੰਗਠਨ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਉਲੱਖਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਰਿਪੋਟ ਮੰਗ ਸਕੇਗਾ :

ਪਰੰਤੂ —

- (ii) ਜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਅਨੰਖੀ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਰਿਪੋਟ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਾਰੇ ਖੁਦ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕੇਗਾ;

- (iii) ਜੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਰਿਪੋਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਾਰੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕੇਗਾ;

- (iv) ਖੰਡ (i) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

ਜਾਂਚ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ

18. ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿਸੇ ਜਾਂਚ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ, ਹੇਠ-ਲਿਖੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰਵਾਈ। ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ : -

- (1) ਜਿੱਥੇ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਦਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ ਲੇਵਕ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਦੇ ਨਿਵਾਰਣ ਵਿੱਚ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦਾ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਠੀਕ ਸਮਝੇ, ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰ ਸਕੇਗਾ;

- (2) ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਤ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ, ਅਜਿਹੇ ਨਿਦੇਸ਼, ਹੁਕਮ ਜਾਂ ਰਿਟਾਂ ਲਈ, ਜੋ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਠੀਕ ਸਮਝੇ, ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕੇਗਾ;

- (3) ਪੀੜਤ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਤੁਰਤ ਅੰਤਰਿਮ ਸਹਾਇਤਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨ ਦੀ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੇ, ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰ ਸਕੇਗਾ;

- (4) ਖੰਡ (5) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਟ ਦੀ ਨਕਲ ਅਰਜ਼ੀਦਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨੂੰ ਦੇ ਸਕੇਗਾ;

- (5) ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਪਣੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਟ ਦੀ ਇਕ ਨਕਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ, ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੁੱਦਤ ਅੰਦਰ ਜਾਂ

ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਵੇ, ਰਿਪੋਟ ਤੇ ਆਪਣੀ ਟਿੱਪਣੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ;

(6) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਮੇਤ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਆਪਣੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਟ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰੇਗਾ।

ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਬਲਾਂ 19. (1) ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਬਲਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਵਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਅਪਣਾਏਗਾ, ਅਰਥਾਤ:-

(ਉ) ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਵੈ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਰਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਰਿਪੋਟ ਮੰਗ ਸਕੇਗਾ;

(ਅ) ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਟ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜਾਂ ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

(2) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਗਿਆ ਦੇਵੇ, ਇਤਲਾਹ ਦੇਵੇਗੀ।

(3) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕੀਤੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਸਮੇਤ, ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰੇਗਾ।

(4) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰਿਪੋਟ ਦੀ ਨਕਲ, ਅਰਜੀਦਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏਗਾ।

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ 20. (1) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਟ ਪੇਸ਼ ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਫੌਰੀ ਜਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਰਿਪੋਟਾਂ। ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਟ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੱਕ ਸਥਾਨਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਵਿਸੇਸ਼ ਰਿਪੋਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

(2) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸੇਸ਼ ਰਿਪੋਟਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੰਸਦ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਅੱਗੇ ਰੱਖਵਾਏਗੀ।

ਅਧਿਆਏ V

ਰਾਜ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ

ਰਾਜ ਮਨੁੱਖੀ 21. (1) ਕੋਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਥੋੜੀ ਗਠਤ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਜੋ----- (ਰਾਜ ਦਾ ਨਾਮ) ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਅਧਿਆਏ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਾ ਗਠਨ। ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ ਕਾਜਕਾਰ ਕਰੇਗੀ।

(2) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੇਠ-ਲਿਖਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ:-

- (ੴ) ਇਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਜੋ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ;

(ਅ) ਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਜੱਜ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ;

(ਇ) ਇਕ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਉਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਹੈ ਜਾਂ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ;

(ਸ) ਦੋ ਮੈਂਬਰ, ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਅਮਲੀ ਤਜਰਬਾ ਹੋਵੇ;

(3) ਇਕ ਸਕੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਜਕਾਰ ਨਿਭਾਏਗਾ ਜੋ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪੇ।

(4) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਦਰ-ਮੁਕਾਬ ਅਜਿਹੇ ਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸਦਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਅਧਿਕਾਰਤ ਦੁਆਰਾ ਉਲੇਖ ਕਰੇ।

(5) ਕੋਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੇਵਲ ਸੰਵਿਪਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ॥ ਅਤੇ ਸੂਚੀ ॥।।। ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਵਰਜ਼ੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕੇਗਾ:

ਪਰੰਤੂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਤੱਤਸਮੇਂ ਨਾਫਜ਼ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਠੀਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਠਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਉਕਤ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ;

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿ ਜੰਮ੍ਹ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਵੇਗੀ ਮਾਨੇਂ ‘‘ਕੇਵਲ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ॥ ਅਤੇ ਸੂਚੀ ॥।।। ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ’’ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ ਥਾਵੇਂ, ‘‘ਜੰਮ੍ਹ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਜ ਨੂੰ ਯਥਾ-ਲਾਗੂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸੱਤਵੀਂ ਅਨੁਸੂਚੀ ਦੀ ਸੂਚੀ ॥।।। ਵਿੱਚ ਗਿਣੇ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ’’ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਅੰਕ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੋਣ।

ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ 22. (1) ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ ਆਪਣੇ ਦਸਖਤ ਅਤੇ ਮੁਹਰ ਨਾਲ ਵਰਟ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯਕਤ ਕਰੇਗਾ :

ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ
ਨਿਯਕਤੀ।

ਪੰਜ਼ੂ ਇਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਹਰਿਕ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਹੇਠ-ਲਿਖਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਰਥਾਤ : -

- (੯) ਮੱਖ ਮੰਤਰੀ - ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨੁ:

- (अ) हिंपाठु मड्डा दा - मैं बतः

三

- (੪) ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਗਵਿ - ਮੈਂਬਰ:

新規化する。現在の型式は、前回の「新規化」で示したとおりである。

विभाग दा

ਇੰਨਚਾਰਜ ਮੰਤਰੀ

(ਸ) ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ
ਮੈਂਬਰ;
ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ
ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਧਾਨ ਪਰਿਸ਼ਦ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਪਰਿਸ਼ਦ ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਉਸ ਪਰਿਸ਼ਦ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣਗੇ:

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵਰਤਮਾਨ ਜੱਤ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵਰਤਮਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਤ, ਸੰਬੰਧਤ ਰਾਜ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਨਾਲ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਹੋਰਵੇ ਨਹੀਂ

(2) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ, ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾ ਕਿਸੇ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਕਾਰਨ, ਨਾਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ 23. (1) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਕਦਾਚਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ। 23. (1) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਕਦਾਚਾਰ ਜਾਂ ਅਸਮਰਥਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ। ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਹੁਕਮ ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਹਵਾਲਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੇ, ਸਰਵ-ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨਿਮੱਤ ਮੁਕੱਰਰ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰਤਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਂਚ ਤੇ, ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਸਕੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ,—

(ੳ) ਦੀਵਾਲੀਆ ਨਿਆਂ-ਨਿਰਣਿਤ ਹੋ ਜਾਵੇ; ਜਾਂ

(ਅ) ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਅਉਧ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਕਰੱਤਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਵੇਤਨਕ ਨਿਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਵੇ; ਜਾਂ

(ਇ) ਮਾਨਸਿਕ ਜਾਂ ਸਰੀਰਕ ਦੁਰਬਲਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਦੇ ਅਯੋਗ ਹੋਵੇ; ਜਾਂ

(ਸ) ਉਹ ਵਿਗੜ-ਚਿੱਤ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤਵਾਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਐਲਾਨ ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ; ਜਾਂ

(ਹ) ਉਹ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਸਿੱਧਦੇਸ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੈਦ ਦਾ ਦੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਦਾਚਾਰਕ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।

ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ 24. (1) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਚੇਅਰਪਰਸ਼ਨ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਅਉਧ ਤੱਕ ਜਾਂ ਜਦ ਤੱਕ ਉਹ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਦੀ ਅਉਧ। ਕਰ ਲਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ।

(2) ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ, ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਅਉਧ ਤੱਕ ਆਪਣਾ ਅਹੁਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਅਉਧ ਲਈ ਮੁੜ-ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਰੰਤੂ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਸੱਤਰ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ ਪਿੱਛੋਂ ਅਹੁਦਾ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

(3) ਅਹੁਦੇ ਤੇ ਨ ਰਹਿਣ ਤੇ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ, ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਆਧੀਨ ਹੋਰ ਨਿਯੋਜਨ ਲਈ ਅਪਾਤਰ ਹੋਵੇਗਾ।

25. (1) ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੀ ਮੌਤ, ਅਸਤੀਫ਼ੇ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪਾਲ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਅਜਿਹੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਤੱਕ, ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਵਜੋਂ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਅਖਤਿਆਰਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

(2) ਜਦ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰਵੇਂ ਆਪਣੇ ਕਾਜਕਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰਥ ਹੋਵੇ, ਤਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਜਪਾਲ, ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਿਮਿੱਤ ਅਖਤਿਆਰਤ ਕਰੇ, ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਦੇ ਕਾਜਕਾਰ ਉਸ ਤਰੀਕ ਤੱਕ ਨਿਭਾਏਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਆਪਣੇ ਕਰੱਤਵ ਮੁੜ-ਸੰਭਾਲ ਲਵੇ।

26. ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀਯੋਗ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ:

ਪਰੰਤੂ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨ ਤਾਂ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਭੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਨ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਬੰਧਨਾਂ ਅਤੇ ਸਰਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਸ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਲਈ ਅਲਾਭਕਾਰੀ ਅਦਲ-ਬਦਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

27. (1) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਛਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲਾ।

(ੴ) ਕੋਈ ਅਛਸਰ ਜਿਸ ਦਾ ਰੈਂਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਤੋਂ ਬਲੋ ਦਾ ਨ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਹੋਵੇਗਾ; ਅਤੇ

(ਅ) ਅਜਿਹੇ ਅਛਸਰ ਅਧੀਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਰੈਂਕ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਤੋਂ ਬਲੋ ਦਾ ਨ ਹੋਵੇ, ਅਜਿਹਾ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਤਫ਼ਤੀਸੀ ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਅਛਸਰ ਅਤੇ ਅਮਲਾ ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਜਕਾਰ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ।

(2) ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਿਮਿੱਤ ਬਣਾਏ ਜਾਣ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਮਲਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜੋ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮੱਝੇ।

(3) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਨਿਯੁਕਤ ਅਛਸਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲੇ ਦੀ ਤਨਖਾਹ, ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਸਰਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜੋ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ।

28. (1) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਪੋਰਟਾਂ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਛੋਰੀ ਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ, ਸਾਲਾਨਾ

ਰਿਪੋਟ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੱਕ ਸਬੱਗਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਪੋਟਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।

(2) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਿਪੋਟਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਮੈਮੋਰੈਂਡਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਸਮੇਤ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਣ, ਜਿਥੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਦਨਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਅੱਗੇ, ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਅਜਿਹਾ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਇਕ ਸਦਨ ਤੋਂ ਮਿਲਕੇ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਸਦਨ ਅੱਗੇ, ਰਖਵਾਏਗੀ।

ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕਮਿਸ਼ਨ 29. ਧਾਰਾ 9, ਧਾਰਾ 10, ਧਾਰਾ 12, ਧਾਰਾ 13, ਧਾਰਾ 14, ਧਾਰਾ 15, ਧਾਰਾ 16, ਧਾਰਾ 17, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 18, ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਰੂਪ-ਭੇਦਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕੁਝ ਹੋਣਗੇ, ਅਰਥਾਤ:-

ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ
ਕੁਝ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਰਾਜ

(ਉ) "ਕਮਿਸ਼ਨ" ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅਰਥ "ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ" ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

(ਅ) ਧਾਰਾ 10 ਵਿੱਚ, ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਵਿੱਚ, "ਸਕੱਤਰ-ਜਨਰਲ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਵੇ "ਸਕੱਤਰ" ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ;

(ਇ) ਧਾਰਾ 12 ਵਿੱਚ, ਖੰਡ (ਕ) ਲੋਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;

(ਸ) ਧਾਰਾ 17 ਵਿੱਚ, ਖੰਡ (i) ਵਿੱਚ "ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ" ਸ਼ਬਦ ਲੋਪ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ

ਅਧਿਆਏ VI

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤਾਂ

**ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ
ਅਦਾਲਤਾਂ।**

30. ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਸੀਅਰ ਵਿਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਬੰਧ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਉਕਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰਣ ਕਰਨ ਲਈ, ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਉਲਿੱਖਤ ਕਰ ਸਕੇਗੀ:

ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਤਦ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਦ ਤੱਤਸਮੇਂ ਨਾਫ਼ਜ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਧੀਨ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ,-

(ਉ) ਕੋਈ ਸੈਸ਼ਨ ਅਦਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਵਜੋਂ ਉਲਿੱਖਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ;

(ਅ) ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਦਾਲਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗਠਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ

**ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ
ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਟਰ।**

31. ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਹਰਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਦਾਲਤ ਲਈ, ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਇਕ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਟਰ ਉਲਿੱਖਤ ਕਰੇਗੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸਾਲ ਤੱਕ ਐਡਵੋਕੇਟ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਣ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਲਈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਬਲਿਕ ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਟਰ ਵਜੋਂ ਨਿਯੁਕਤ ਕਰੇਗੀ।

ਅਧਿਆਏ VII

ਵਿੱਤ, ਲੇਖੇ ਅਤੇ ਆਡਿਟ

**ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ
ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ।**

32. (1) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ; ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਮਿੱਤ ਯੋਗ ਨਮਿੱਤਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਨ-ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਦਾ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਲਈ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਠੀਕ ਸਮਝੇ।

(2) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਕਾਜਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਤਨੀਆਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜੋ ਉਹ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਦਾਇਗੀਯੋਗ ਖਰਚ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

**ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ
ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ।**

33. (1) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਦੁਆਰਾ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਨਮਿੱਤ ਯੋਗ ਨਮਿੱਤਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਧਨ-ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਅਦਾ ਕਰੇਗੀ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਲਈ ਉਪਯੋਗ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਠੀਕ ਸਮਝੇ।

(2) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਅਧਿਆਏ V ਅਧੀਨ ਕਾਜਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਇਤਨੀਆਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਖਰਚ ਕਰ ਸਕੇਗਾ ਜੋ ਉਹ ਠੀਕ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਾਸ਼ੀਆਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਵਿੱਚ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗ੍ਰਾਂਟਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਦਾਇਗੀਯੋਗ ਖਰਚ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਲੇਖੇ ਅਤੇ ਆਡਿਟ।

34. (1) ਕਮਿਸ਼ਨ, ਉਚਿਤ ਲੇਖੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਸਾਂਗਤ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਵਰਣ ਅਜਿਹੇ ਫਾਰਮ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੇ ਮਸਵਰੇ ਨਾਲ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਆਡੀਟ ਅਜਿਹੇ ਵਕਫ਼ਿਆਂ ਤੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਲਿੱਖਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਆਡੀਟ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਖਰਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀਯੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਆਡੀਟ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਆਡੀਟ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਥਾਰਟੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਆਡੀਟ ਕਰਨ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਲੇਖਿਆਂ, ਮੁਤੱਲਕਾ ਵਾਉਚਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(4) ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨਮਿੱਤ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਡੀਟ ਰਿਪੋਟ ਸਮੇਤ, ਹਰ ਸਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੀ ਆਡੀਟ ਰਿਪੋਟ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਅੱਗੇ ਰੱਖਵਾਏਗੀ।

ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੁਸੰਗਤ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੇਗਾ ਅਤੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਵਰਣ, ਅਜਿਹੇ ਛਾਰਮ ਵਿੱਚ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੇ ਮਸਵਰੇ ਨਾਲ, ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(2) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਆਡੀਟ ਅਜਿਹੇ ਵਕਫਿਆਂ ਤੇ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੋ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਲਿਖਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਆਡੀਟ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕੋਈ ਖਰਚ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗਿਰੀਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ।

(3) ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਆਡੀਟ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਆਡੀਟ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਾਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਅਥਾਰਟੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਆਡੀਟ ਕਰਨ ਦੇ ਤੱਲਕ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਲੇਖਿਆਂ, ਮੁਤਲਕਾ ਵਾਉਚਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।

(4) ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਲੇਖੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ-ਜਨਰਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨਿਮੱਤ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮਾਣਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਆਡੀਟ ਰਿਪੋਟ ਸਮੇਤ, ਹਰ ਸਾਲ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਅਜਿਹੀ ਆਡੀਟ ਰਿਪੋਟ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਅੱਗੇ ਰੱਖਵਾਏਗੀ।

ਅਧਿਆਏ VIII

ਭੁਟਕਲ

ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤਾ 36. (1) ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਤੱਤਸਮੇਂ ਨਾਫ਼ਜ਼ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਾਬੇ ਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਧੀਨ ਠੀਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਠਤ ਕਿਸੇ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅੱਗੇ ਲੰਬਤ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ।

(2) ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਉਸ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਗਠਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਜ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਕਥਤ ਹੈ, ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਫ਼ਤੀਸੀ 37. ਤੱਤਸਮੇਂ ਨਾਫ਼ਜ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ, ਜਿੱਥੇ ਦਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉੱਥੋਂ ਉਹ ਇਕ ਜਾਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਫ਼ਤੀਸੀ ਦਲਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰ ਸਕੇਗੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਤਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਹੋਣਗੇ ਜਿਤਨੇ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ਵਰਜੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸੀਕਿਊਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨਾਂ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦੀ ਹੈ।

ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ 38. ਇਸ ਐਕਟ ਜਾਂ ਇਸ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਕਿਸੇ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਨੇਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਿਤਵਤ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਰਿਪੋਟ, ਕਾਗਜ਼-ਪੱਤਰ, ਜਾਂ ਬਚਾਉਂ। ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਅਥਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਅਧੀਨ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਦਾਵਾ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ

ਸਰਕਾਰ, ਕਮਿਸ਼ਨ, ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ 39. ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਹਰਿਕ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕਾਜਕਾਰ ਨਜ਼ਿੱਠਣ ਦਾ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਹੋਣਾ। ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਜਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਜਾਂ ਅਧਿਤਾਰਤ ਹਰਿਕ ਅਫਸਰ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਅਰਥ ਅੰਦਰ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। 1860 ਦਾ 45

ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ 40. (1) ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕੇਗੀ।

ਸ਼ਕਤੀ।

(2) ਖਾਸ ਕਰਕੇ, ਅਤੇ ਪੂਰਵਗਾਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਸਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਲਈ ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ : -

(ਉ) ਧਾਰਾ 8 ਅਧੀਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ;

(ਅ) ਉਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਮਲਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 11 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ

(੩) ਅਧੀਨ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲੇ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ;

(ਇ) ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸ਼ਕਤੀ, ਜੋ ਧਾਰਾ 13 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਦੇ ਖੰਡ

(ਕ) ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ;

(ਸ) ਉਹ ਛਾਰਮ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 34 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਵਰਣ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ;

(ਹ) ਕੋਈ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ ਜੋ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

(3) ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਹਰਿਕ ਨਿਯਮ, ਉਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਅੱਗੇ, ਜਦ ਉਹ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਤੀਹ ਦਿਨ ਦੀ ਕੁੱਲ ਮੁੱਦਤ ਲਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਇਕ ਇਜਲਾਸ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਦੋ ਜਾਂ ਵੱਧ ਕ੍ਰਮਵਰਤੀ ਇਜਲਾਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਹੋ ਸਕੇਗੀ, ਅਤੇ ਜੇ, ਉਪਰੋਕਤ ਇਜਲਾਸ ਜਾਂ ਕ੍ਰਮਵਰਤੀ ਇਜਲਾਸਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰਤ ਮਗਰੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਇਜਲਾਸ ਦੇ ਗੁਜਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਦੋਵੇਂ ਸਦਨ ਉਸ ਨਿਯਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰੂਪ-ਭੇਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸਦਨ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਿਯਮ ਨ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਯਮ, ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ, ਕੇਵਲ ਅਜਿਹੇ ਰੂਪਭੇਦ ਕੀਤੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਾਂ, ਜਿਹੀ ਕਿ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ; ਅੰਪਰ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਰੂਪਭੇਦ ਜਾਂ ਬਾਤਲਕਰਣ ਦਾ ਉਸ ਨਿਯਮ ਅਧੀਨ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ।

ਅਤੀਤਦਰਸ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ 40 ਉ. ਧਾਰਾ 40 ਦੇ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਖੰਡ (ਅ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਅਤੀਤਦਰਸ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਉਸ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਨ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਅਧਿਨਿਯਮ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਿੰਤੁ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਅਤੀਤਦਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਨਿਯਮ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ 41. (1) ਗਜ ਸਰਕਾਰ, ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ, ਅਧਿਸੂਚਨਾ ਦੁਆਰਾ, ਨਿਯਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਨਿਯਮ ਬਣਾ ਸਕੇਗੀ।

(2) ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੂਰਵਗਾਮੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਿਆਪਕਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਅਜਿਹੇ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੇਠ-ਲਿਖੇ ਸੱਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਲਈ, ਉਪਬੰਧ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ:-

(ੳ) ਧਾਰਾ 26 ਅਧੀਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਹੋਰ ਨਿਬੰਧਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰਤਾਂ;

(ਅ) ਉਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਬੇ, ਹੋਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ, ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਮਲਾਂ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 27 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਅਧੀਨ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਮਲੇ ਦੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਭੱਤੇ;

(ਇ) ਉਹ ਛਾਰਮ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 35 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਵਿਵਰਣ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

(3) ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਬਣਾਇਆ ਹਰਿਕ ਨਿਯਮ ਉਸ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਿੰਨਾ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਜ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦੋ ਸਦਨ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਅੱਗੇ ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਧਾਨ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਇਕ ਸਦਨ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਸ ਸਦਨ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਠਨਾਈਆਂ ਦੂਰ 42. (1) ਜੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਠਨਾਈ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਰਕਾਰੀ ਗਜ਼ਟ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁਕਮ ਦੁਆਰਾ, ਅਜਿਹੇ ਉਪਬੰਧ ਕਰ ਸਕੇਗੀ, ਜੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਅਸੰਗਤ ਨ ਹੋਣ ਅਤੇ ਜੇ ਉਸ ਕਠਨਾਈ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਚਿੱਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ:

ਪਰੰਤੂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਅੰਨ੍ਤਰ ਦੀ ਤਰੀਕ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਮੁਦੱਤ ਗੁਜ਼ਰਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(2) ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਕੀਤਾ ਹਰਿਕ ਹੁਕਮ, ਉਸ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿੱਛੋਂ, ਜਿੰਨਾਂ ਛੇਤੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਸੰਸਦ ਦੇ ਹਰੇਕ ਸਦਨ ਅੱਗੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨਿਰਸਨ ਅਤੇ ਬਚਾਉ। 43. (1) ਇਸ ਦੁਆਰਾ 'ਦ ਪ੍ਰੈਟੈਕਸ਼ਨ ਔਫ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਐਰਡਿਨੈਂਸ, 1993 ਨਿਰਸਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1993 ਦਾ
ਐਰਡਿਨੈਂਸ 30

(2) ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਸਨ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ, ਉਕਤ ਐਰਡਿਨੈਂਸ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਜਾਂ ਕੀਤੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਤਸਥਾਨੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।